

داستان گنجی و شاهنامه

www.ketab.ir

www.ketab.ir

داستان گنجی و شاهنامه

مقایسه شاهکار ادبی ژاپن و شاهکار ادبی ایران

www.ketab.ir

کازوکو کوسا کابه

نشرنی

کوساکابه، کازوکو

داستان گنجی و شاهنامه: مقایسه شاهکار ادبی ژاپن و شاهکار ادبی ایران / کازوکو کوساکابه؛
ویرایش روحی افسر. - تهران: نشر نی، ۱۳۸۲.
۲۸۵ ص.: مصور.

ISBN 964-312-695-1

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتاب حاضر مقایسه‌ای است بین شاهنامه فردوسی و کتاب گنجی موناگاتاری نوشته شیکیبو
موراساکی.
کتابنامه: ص. ۲۸۱-۲۸۵؛ همچنین بصورت زیرنویس.

۱. فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه - نقد و تفسیر. ۲. موراساکی، شیکیبو، ۹۷۸-۱۰۱۴ م. Murasaki, Shikibu. گنجی موناگاتاری - نقد و تفسیر. ۳. ادبیات تطبیقی - فارسی و ژاپنی. ۴. ادبیات تطبیقی - ژاپنی و فارسی. ۵. شعر فارسی - قرن ۴ ق. - تاریخ و نقد. ۶. داستان‌های ژاپنی - از آغاز تا ۱۶۰۰ م. - تاریخ و نقد. الف. فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه. شرح. ب. موراساکی، شیکیبو، ۹۷۸-۱۰۱۴ م. Murasaki, Shikibu. ج. گنجی موناگاتاری. شرح. د. افسر، روحی، ۱۳۳۲ - ، ویراستار. ه. عنوان. و. عنوان: شاهنامه. شرح.

PIR ۴۴۹۵ / ک ۹ د ۲

۸ فا ۱/۲۱
کن / ش ۴۷۳ ف

م ۸۲-۱۱۳۱۳

کتابخانه ملی ایران

نشرنی

تهران، خیابان فاطمی، خیابان رهی معیری، شماره ۵۸
سندوق پستی ۵۵۶ - ۱۳۱۴۵، نشرنی
دفتر فروش: خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده،
شماره ۵۱۲
کتابفروشی: خیابان کریم‌خان، نبش میرزای شیرازی، شماره ۱۶۹
تلفن ۶۴۹۸۲۹۳ فکس ۶۴۹۸۲۹۴
تلفن ۸۹۰۱۵۶۱

www.nashreny.com

داستان گنجی و شاهنامه

مقایسه شاهکار ادبی ژاپن و شاهکار ادبی ایران

کازوکو کوساکابه

ویراست روحی افسر

• چاپ اول ۱۳۸۲ تهران • تعداد ۱۱۰۰ نسخه • لیستوگرافی غزال • چاپ غزال

ISBN 964-312-695-1

شابک ۹۶۴-۳۱۲-۶۹۵-۱

Printed in Iran

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتار
۱۳	فصل اول. خلاصه‌ای از شاهنامه
۱۳	پادشاهی کیومرث
۱۴	پادشاهی هوشنگ
۱۴	پادشاهی طهمورث
۱۵	پادشاهی جمشید
۱۶	ضحاک
۱۷	فریدون پسر آبتین و فرانک
۱۸	کاوه آهنگر
۲۰	پادشاهی فریدون
۲۳	مرگ ایرج و پادشاهی منوچهر
۲۶	زال پسر سام و رودابه دختر مهرباب
۳۳	رستم به دنیا می‌آید
۳۴	درگذشت منوچهر و پادشاهی نوذر
۳۵	حمله افراسیاب به ایران

۳۷	..... کشته شدن نوذر
۳۸	..... پادشاهی زوطهماسب، گرشاسب و کیقباد
۳۹	..... آغاز پهلوانی رستم
۴۰	..... نخستین جنگ رستم و افراسیاب
۴۲	..... پادشاهی کاووس
۴۳	..... پیغام کیکاووس به زال و رستم
۴۴	..... هفت خوان رستم
۴۹	..... جنگ با شاه مازندران
۵۰	..... جنگ با شاه هاماوران
۵۴	..... پرواز در آسمان
۵۵	..... سور رستم پیلتن
۵۶	..... رفتن رستم به شکار و رسیدن به سمندگان
۵۷	..... به دنیا آمدن سهراب
۵۸	..... نیرنگ افراسیاب
۶۱	..... رودرویی پدر با پسر
۶۳	..... داستان سیاوش
۶۴	..... دل باختن سودابه به سیاوش
۶۷	..... لشکرکشی افراسیاب
۶۹	..... رفتن گرسیوز به نزد سیاوش
۷۱	..... رفتن زنگه به نزد افراسیاب
۷۲	..... ازدواج سیاوش
۷۳	..... بنای سیاوش گرد
۷۴	..... فتنه انگیزی گرسیوز
۷۹	..... فصل دوم. خلاصه‌ای از داستان گنجی
۱۵۳	..... فصل سوم. فردوسی و شاهنامه
۱۵۳	..... زندگی فردوسی
۱۵۴	..... اوصاف شخصی فردوسی
۱۵۵	..... نسخه‌ها و ترجمه‌های شاهنامه

فهرست مطالب ۷

۱۵۶	.....	انگیزه فردوسی در تألیف شاهنامه
۱۵۹	.....	واپسین سال‌های زندگی فردوسی
۱۶۰	.....	خلق و آفرینش شاهنامه
۱۶۱	.....	تاریخ نگارش شاهنامه
۱۶۲	.....	اوضاع ایران در زمان فردوسی
۱۶۲	.....	الف) اوضاع سیاسی
۱۶۵	.....	ب) اوضاع اجتماعی
۱۶۶	.....	ج) اوضاع ادبی
۱۶۷	.....	محتوای شاهنامه
۱۷۰	.....	قهرمانان شاهنامه
۱۷۰	.....	نقش شاهان و پهلوانان در شاهنامه
۱۷۱	.....	نقش زنان در شاهنامه
۱۷۵	.....	فصل چهارم. موراساکی و داستان گنجی
۱۷۵	.....	زندگی موراساکی شیکیبو
۱۷۷	.....	جوانی موراساکی شیکیبو
۱۷۷	.....	ازدواج موراساکی شیکیبو
۱۷۹	.....	نوشتن داستان گنجی
۱۸۰	.....	علل نوشتن داستان گنجی
۱۸۱	.....	نحوه ادامه داستان گنجی
۱۸۳	.....	اواخر عمر موراساکی شیکیبو
۱۸۳	.....	زندگی موراساکی شیکیبو در دربار
۱۸۵	.....	ویژگی‌های اخلاقی موراساکی شیکیبو
۱۸۶	.....	شرایط دوران زندگی موراساکی
۱۸۶	.....	الف) اوضاع اجتماعی
۱۹۲	.....	ب) اوضاع ادبی و فرهنگی
۱۹۵	.....	محتوای داستان گنجی
۱۹۵	.....	ویژگی‌های داستان گنجی
۱۹۹	.....	زنان در داستان گنجی
۲۰۳	.....	داستان گنجی از نظر دیگران

۲۰۷	..... فصل پنجم. نقد و مقایسه دو اثر
۲۰۸	..... هدف از مقایسه و نقد شاهنامه و داستان گنجی
۲۱۰	..... مختصری درباره موقعیت فعلی شاهنامه و داستان گنجی
۲۲۱	..... تاریخ اجمالی ایران و ژاپن
۲۲۱	..... ۱. تاریخ اجمالی ایران از دیدگاه شاهنامه
۲۲۳	..... ۲. تاریخ اجمالی ژاپن از دیدگاه داستان گنجی
۲۲۶	..... انگیزه خالقان دو اثر
۲۲۶	..... الف) انگیزه فردوسی
۲۲۷	..... ب) انگیزه موراساکی شیکیبو
۲۳۰	..... محتوا و نوع روایت شاهنامه و داستان گنجی
۲۳۲	..... زبان شاهنامه و زبان داستان گنجی
۲۳۳	..... قسمت‌های مهم شاهنامه و داستان گنجی
۲۳۵	..... نقد و مقایسه
۲۳۶	..... شاه در شاهنامه و امپراتور در داستان گنجی
۲۴۰	..... پهلوانان شاهنامه و اشراف داستان گنجی
۲۴۴	..... زن در شاهنامه و داستان گنجی
۲۵۲	..... استقبال از شاهنامه و داستان گنجی
۲۵۵	..... نتیجه
۲۶۲	..... محدودیت‌های کار
۲۶۴	..... پیشنهادها
۲۶۴	..... (۱) اجرایی
۲۶۵	..... (۲) پژوهشی
۲۶۷	..... شجره‌نامه‌ها، جداول و نمودارها
۲۸۱	..... منابع

پیش‌گفتار

در ادبیات تطبیقی دو یا چند اثر بررسی و از نظر تأثیر، شباهت، افتراق و... با هم مقایسه می‌شود. البته ادبیات تطبیقی خود مقصد نیست بلکه طریقی است که به کمک آن می‌توان آثار گوناگون را عمیق‌تر، وسیع‌تر و بهتر درک کرد. درحقیقت در ادبیات تطبیقی، ادبیات از زوایای گوناگون نگریسته می‌شود. درک عمیق‌تر اثر ادبی، هدف عمده ادبیات تطبیقی است.

تا قرن بیستم در تاریخ ادبیات عوامل مختلف مانند تأثیر زمان بر یک اثر و نیز تأثیر آثار دیگر بر آن بررسی می‌شد. این خود نوعی ادبیات تطبیقی محسوب می‌شود. درواقع در تاریخ ادبیات به مطالعه عمودی و تاریخی پرداخته می‌شود و بیشتر جنبه تاریخی اثر مد نظر قرار می‌گیرد.

نهضت بزرگ ادبی در قرن بیستم باعث شد که بررسی آثار گسترده‌تر و به صورت مطالعه افقی انجام گیرد. امروزه مقایسه آثار گوناگون با هم بسیار منطقی‌تر به نظر می‌رسد زیرا با توسعه انفجارآمیز تکنولوژی ارتباطات این کار به سادگی امکان‌پذیر است. ادبیات تطبیقی رشته‌ای بسیار نو و جوان است و روش‌های مختلف در آن هنوز قطعی و مدون نشده است. در ادبیات

تطبیقی می‌توان مطالعات افقی و عمودی انجام داد. بزرگ‌ترین مانع در ادبیات تطبیقی مسئله زبان است. البته با دانستن زبان اثر مورد نظر نیز مشکل همچنان باقی است. چرا که محقق باید به‌طور عمیق با ادبیات و فرهنگ و آداب و رسوم آن زبان آشنایی داشته باشد. در ادبیات تطبیقی زمینه‌های ادبی، دینی، مردم‌شناسی، تاریخی، ... مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد.

قرن دهم میلادی (قرن چهارم هجری) در واقع شروع رشد ادبیات فارسی است. این دوره مهم‌ترین دوره ادبی ایران محسوب می‌شود. در این دوره شاعران و نویسندگان زیادی بودند که هنوز در تاریخ ادبیات فارسی شهرت و اهمیت خاصی دارند. علت اصلی وجود این همه شاعر و نویسنده، توسعه و رواج روزافزون شعر و تشویق و حمایت بی‌سابقه شاهان بود. در آن دوره ایران و شاهان آن به ادبا و نویسندگان به دیده احترام می‌نگریستند.

تازه‌بودن مضامین و موضوع‌ها و انعکاس اوضاع اجتماعی و زندگی خود نویسندگان و وضع دربارها و جریانات سیاسی در نوشته‌ها از ویژگی‌های آثار آن دوران است. زندگی مرفه اکثر گویندگان و معاشرت آنها با درباریان و خوشگذرانی‌های آنها در دربار باعث می‌شد که در اشعار آنها همواره صحبت از عیش‌ها و کامرانی‌ها باشد و کمتر از یأس و بدبینی سخن گفته شود.

در ژاپن هم این دوره دوران اوج شکوفایی ادبیات ژاپن محسوب می‌گردد. عده‌ای اعتقاد دارند منبع و سرچشمه فرهنگ امروز ژاپن فرهنگ قرن دهم و یازدهم آن است. در واقع قبل از قرن دهم دوران آمادگی ادبیات ژاپن محسوب می‌شود. بسیاری از محققان بر این باورند که برای آشنایی با فرهنگ ژاپن بهترین راه مطالعه فرهنگ و ادبیات این دوره است.

فرهنگ ژاپنی به مرور زمان تغییر کرده است. اما پایه و اصل آن همان فرهنگ قرن دهم و یازدهم است. حتی عده‌ای اعتقاد دارند قرن دهم ژاپن با قرن هفدهم فرانسه قابل مقایسه است. همان‌طور که قرن هفدهم از نظر

فرهنگ و ادب برای فرانسه قرن مهمی است، قرن دهم نیز برای ژاپن قرن مهمی است.

نظر نگارنده این سطور این است که با مقایسه این دو اثر می‌توان به ارزش‌ها و ویژگی‌های مهم آنها پی برد؛ چرا که بسیاری از ادبا اعتقاد دارند با مقایسه بهترین آثار ملل جهان ارزش و اهمیت هر یک از شاهکارها مشخص‌تر می‌شود.

در این تحقیق سعی شده است دو اثر خلق شده در یک عصر بررسی شود. جالب اینکه در این دوره دربار و حکومت هر دو کشور نقش بسزایی در توسعه و شکوفایی ادبیات داشته است. در این دوره دربار ایران میعادگاه ادبا، شعرا و نویسندگان بود و شاهان و درباریان آنها را تشویق می‌کرده‌اند. در همان ایام در نقطه‌ای دیگر از جهان، دربار ژاپن نیز، محل تشکیل جلسات ادبی و شعر بود. شاید اغراق نباشد اگر گفته شود این دوره نقطه اوج شکوفایی و پیشرفت ادبیات دو کشور ایران و ژاپن بوده است.

در آن دوره درباریان برای ادبیات ژاپن اهمیت فراوانی قائل بودند. درحقیقت دربار آن زمان کانون ادبیات بود. یکی از معیارهای مهم اشرافی بودن شعر خواندن و شعر گفتن بود. البته بیشتر شاعران، ادبا و نویسندگان از طبقه اشراف بودند. آنها برای تربیت فرزندان خود نیز از افراد با استعداد ادبی استفاده می‌کردند.

در آن دوره یادداشت‌نویسی و خاطره‌نویسی بسیار رایج بود. خاطراتی که در آن دوره نوشته می‌شد بیشتر حالت داستانی داشت. درحقیقت نویسنده در جاهایی وقایع و حوادث را به صورت داستان می‌نوشت و برای اینکه خاطرات او حال و هوای داستانی داشته باشد، گاهی به آن خاطرات واقعی مطالبی اضافه می‌کرد که شاید دور از واقعیت هم بود.

داستان‌های این دوره بیشتر تخیلی و غیرواقعی است. در آن دوره داستان‌نویسی برای خانم‌ها نوعی سرگرمی بود و انتخاب موضوع براساس علاقه نویسنده به‌طور آزاد انجام می‌گرفت. داستان‌های عشقی بسیار رایج

بود؛ و همچنین داستان‌هایی مثل کلیله و دمنه که قهرمانانش حیوانات بودند. خوانندگان داستان‌ها نیز اغلب خانم‌های اشرافی دربار بودند. در آن زمان مرسوم بود داستان‌ها با صدای بلند خوانده شود. گاهی اطرافیان و خدمتکاران نیز آنها را می‌شنیدند و برای دیگران نقل می‌کردند.

نگارنده قصد دارد دو اثری را با هم مقایسه کند که خالقان آنها در یک عصر می‌زیستند. فردوسی، خالق شاهنامه، بین سال‌های ۹۵۰ میلادی تا ۱۰۲۰ یا ۱۰۲۵ میلادی می‌زیسته است و موراساکی شیکیبو، خالق داستان گنجی، بین سال‌های ۹۷۰ تا ۱۰۲۰ میلادی می‌زیسته است.

سعی نگارنده در این تحقیق رسیدن به اهداف زیر بوده است:

۱. مقایسه یک عصر و یک دوره ادبی در دو کشور، که دوره اوج شکوفایی ادبی در آن دو کشور بوده است.
۲. تحقیق درباره دو نویسنده ارزنده از دو منطقه جهان که در یک زمان می‌زیسته‌اند.
۳. مقایسه دو شاهکار ادبی که در دو منطقه متفاوت و در یک عصر مشترک خلق شده‌اند.
۴. ارائه نقدی بر هر یک از دو اثر.
۵. ترجمه خلاصه‌ای از داستان گنجی به بهانه این تحقیق.